

Analiza sukoba proizašlog iz pregovora Beograda i Prištine

Od tehničkog do političko-bezbednosnog pitanja

Mateja Mijailović

Nikola Petrović

Geneza sukoba Srbije i Kosova obuhvata dug vremenski period u kom su njegovu eskalaciju determinisali različiti društveni konteksti. Aktuelni sukob istorijski gledano, svoje uporište ima u Ustavu SFRJ iz 1974., bombardovanju SRJ '90-tih od strane NATO-a, pogromu Srba '04. i jednostranom proglašenju nezavisnosti Kosova 2008. god. Uz nužno pominjanje prethodno navedenih zbivanja, ali bez dubljeg zalaženja u njihovo tumačenje i značaj, naša analiza biće usmerena na period koji je usledio. Razdoblje tokom kojeg su dve strane, zvanični Beograd i Priština nastojali, iskreno ili ne, pod patronatom Zapada, da prevaziđu međusobna neslaganja. Razmotrićemo neke od najbitnijih elemenata tog procesa, kako su se odvijali, njihove posledice i zašto još uvek odnosi nisu normalizovani i izazivaju trzavice na politički uvek trusnom Zapadnom Balkanu. Novi međunarodni kontekst, sa aspekta dešavanja u Ukrajini, uslovio je drugačija raspoloženja aktera u rešavanju kosovskog problema. Moglo bi se zaključiti da zapadni lideri gube strpljenje sa vlastima u Beogradu i da im je namera da se pitanje Kosova okonča, naročito imajući na umu nove bezbednosne rizike koji proizlaze iz sukoba u Ukrajini. S druge strane Beograd, iako mu ponestaje prostora za manevar politikom „sedenja na dve stolice“ uviđa trenutnu slabu poziciju premijera Kosova Albina Kurtija na međunarodnoj političkoj sceni. I stoga pribegava potezima koji bi se u prethodnim sličnim situacijama smatrali drastičnim. Naročitu pažnju posvetićemo najnovijim dešavanjima, a u svetlu objavljivanja u medijima nacrta francusko-nemačkog predloga za rešenje kosovskog pitanja, problema sa registarskim tablicama na severu Kosova i istupanja srpskih zvaničnika iz kosovskih struktura. Zbilja, nakon 1. novembra, došlo je do zaoštavanja konflikta usled insistiranja kosovske strane na promeni automobilskih registarskih tablica sa oznake KM na oznaku RKS što je od tehničkog preraslo u političko-bezbednosno pitanje. U kakvoj su vezi ovi događaji i kakve posledice mogu proizvesti tema su ove analize.

Naročito je izazovno razmotriti razloge za intenzivne reakcije Beograda i Prištine na primenu tehničkog sporazuma koji je odavno dogovoren i već više puta odlagan. Stiče se utisak da je pored simbolike, jer su registarske tablice veoma vidljive i nose oznake državnosti, daleko bitnija trenutak na međunarodnoj političkoj sceni.

U razmatranju trenutnih dešavanja, prvo se moramo osvrnuti na Briselski sporazum, ili kako se formalno naziva Prvi sporazum o principima normalizacije odnosa Beograda i Prištine. Potpisnici ovog sporazuma su Ivica Dačić, Hašim Tači i Ketrin Ešton i na taj način je 2013. god. postignut načelni dogovor nakon 10 rundi pregovora. Potpisale su ga obe strane, i srpska i kosovska, ali njegovo neispunjavanje i danas predstavlja permanentnu

opasnost od raspirivanja sukoba i narušavanja opšte stabilnosti regiona. Dokument sadrži 15 članova, od kojih se 6 prvih, posebno važni za srpsku stranu, odnose na uspostavljanje Zajednice opština sa većinskim srpskim stanovništvom (ZSO). Do formiranja ZSO nije došlo, što Priština pravda odlukom Ustavnog suda Kosova u kojoj stoji da je ZSO protivna duhu ustava Kosova. Podrobnije objašnjenje sudskog stava tiče se okolnosti da je ta zajednica ustrojena na etničkom principu, te joj nedostaje multietničnost kao demokratska vrlina. Prištini naravno ide na ruku ovakva pravnička formulacija, premda njen stvarni motiv protivljenju uspostavljanja ZSO jeste bojazan od formiranja struktura nalik Republici Srpskoj u BiH na teritoriji Kosova. Iako se Kurti poziva na presudu Ustavnog suda uvek kada odbija da realizuje preuzete obaveze iz Briselskog sporazuma u vezi sa formiranjem ZSO, treba reći da je 10. novembra 2015. g. Ustavni sud Kosova samo privremeno suspendovao dogovor o formiranju ZSO i to dan pre nego što će Generalna konferencija UNESKO-a većinom glasova odbiti predlog za prijem Kosova u članstvo. Korisno bi bilo napomenuti i to da u obrazloženju Ustavnog suda Kosova stoji da se principi o ZSO mogu uskladiti zakonskim aktom Vlade Kosova i statutom Zajednice. S toga je ta tema ponovo u žiži pregovora, a da se o njoj govori kao o nečemu što je moguće ostvariti potvrđuju i izjave Gabrijela Eskobara, visokog predstavnika SAD-a kao i savetodavni koncept koji su za Albanian post sačinili međunarodni pravni eksperti. Međutim, došlo je do disonantnih tonova u komunikaciji Vlade Kosova i SAD-a što je stvorilo pretpostavku da Priština gubi podršku svog najznačajnijeg zapadnog partnera, kao i kritika pristiglih iz opozicionih krugova da je poljuljana Kurtijeva pozicija. Ova razmimoilaženja su posledica odbijanja g. Kurtija da prihvati predlog zapadnih partnera, prvenstveno, američke strane da se primena sporazuma o promeni automobilskih registarskih tablica odloži.

U okviru pregovaračkog procesa između Beograda i Prištine koji traje više od decenije, potpisani su i drugi sporazumi koji su imali za cilj da regulišu različite sfere društveno-ekonomskog života, o energetici, telekomunikacijama, pravosuđu. Njihova implementacija u kosovski sistem odgovarala je zvaničnoj Prištini jer je predstavljala zaokruživanje njene državnosti. Tehnički dogovori koji se dovode u neposrednu vezu sa dešavanjima u prvoj sedmici novembra, odnose se na slobodu kretanja, lična dokumenta ali pre svega na registarske oznake vozila koja sada moraju imati tablice koje izdaje država Kosovo, a ne Republika Srbija. Na taj način je stvorena situacija u kojoj se očito demonstrira kosovska državnost, a takve prilike Priština uvek koristi ne obazirući se na eventualne posledice. Tehnički sporazum o slobodi kretanja, potpisan je u Briselu 14. septembra 2016. godine. Tada je Kosovo prihvatilo da na još pet godina produži važenje statusno neutralnih KS tablica, a da se pri prelasku iz Srbije na Kosovo i obratno državne oznake na registarskim tablicama prelepljuju belim nalepnicama. Rok od pet godina istekao je 15. septembra 2021. godine. Kosovska strana je nekoliko puta pomerila rok za uvođenje ove mere, međutim sada ne samo da je odbila da uvaži zahteve zapadnih partnera da odluku odloži na 10 meseci, već je postavila 21. novembar kao krajnji datum, tako da je molba Bajdenove administracije ostala neuslišena.

Zato je naročito izazovno razmotriti razloge za intenzivne reakcije Beograda i Prištine na primenu tehničkog sporazuma koji je odavno dogovoren i već više puta odlagan. Stiče se utisak da je pored simbolike, jer su registarske tablice veoma vidljive i nose oznake državnosti, daleko bitnija trenutna situacija na međunarodnoj političkoj sceni.

Razmatrajući predlog Francuske i Nemačke bitno je napomenuti i da ovo nije prvi put da u javnost procure različiti non-paperi vezani za konačan status Kosova. Ovoga puta, Evropska Unija ima podršku SAD-a i putem francusko-nemačkog dokumenta, koji nije dostupan zvanično već je poznat samo po onome što je objavljeno u medijima, jasno se stavlja do znanja da pregovori Beograda i Prištine moraju voditi ka konačnom rešenju problema i da je neprihvatljiva mogućnost da u Evropi postoji još jedno žarište sukoba. Takođe, da dve strane moraju same doći do održivih rešenja u okviru ponuđenog predloga i preuzeti odgovornost za realizaciju obaveza iz sporazuma i dogovora. Najzad, da Beograd mora priznati realnost kosovske države, a da Priština ne može ignorisati preuzete obaveze iz Briselskog sporazuma. I ranije se dešavalo da kosovska strana vlastitim akcijama povlači, za Srbiju, problematične poteze, u nadi da će na taj način pokrenuti pregovore s mrtve tačke, naročito u smislu njenog ulaska u međunarodne institucije bilo da se radi o Interpolu ili UN. Poslednja kosovska akcija tj. insistiranje na preregistraciji vozila, proizvela je kontra efekte. Pre svega izlazak srpskih predstavnika iz kosovskih institucija otvorio je mogućnost za ustavnu krizu i stvorio pretpostavke za dodatne sukobe. Do sada Vlada Kosova je neformiranje ZSO pravdala Ustavom Kosova, ali Ustav takođe, s obzirom da Srbi imaju 10 zagarantovanih mesta u parlamentu i zagarantovano mesto potpredsednika Vlade zbog napuštanje Parlamenta poslanika Srpske liste, nalaže raspisivanje novih izbora. Takođe to bi podrazumevalo i izbore za gradonačelnike u

4 opštine na Severu Kosova. Naravno, ukoliko se njihova mesta ne zamene kandidatima sa lista iz drugih srpskih partija što ne bi imalo podršku iz Beograda. Sigurno je da će se, uz podršku Beograda, naći neki model da se makar poslanici, predstavnici Srba, vrate u parlament.

Francusko-nemački dokument je podložen izmenama i dopunama tokom pregovora dve strane sa ciljem da u narednom periodu pokrene pregovore ka konačnom dogovoru o normalizaciji odnosa Beograda i Prištine. Međutim, novonastala situacija zvaničnom Beogradu odgovara samo u smislu održavanja statusa quo. Ono što mu ne odgovara su tačka 3 i 4 ovog dokumenta gde se govori o međusobnom poštovanju integriteta država, samim tim sugerišući priznavanjem Kosova - iako dokument eksplicitno ne spominje priznanje, samo predlaže takvo rešenje koje bi bilo prihvaćeno od zvaničnog Beograda i Prištine. Na ovaj način se otvara mogućnost da 5 članica EU koje do sada nisu priznale Kosovo to i učine, čemu se Beograd oštro protivi. Sporazum omogućava i ubrzavanje procesa evrointegracija što za Srbiju trenutno nije prioritetno. Ubrzano pridruživanje Srbije EU je do sada na više načina kompromitovano neotvaranjem novih poglavlja, neusaglašavanjem sa spoljnom i bezbednosnom politikom EU, neuvođenjem sankcija Rusiji itd. Priština je zainteresovana da pregovori krenu dalje naročito kada vode u pravcu afirmacije njene nezavisnosti jer jedino na taj način može ući u proces pridruživanja EU, a kao nezavisnoj i priznatoj državi bio bi joj otvoren i put u NATO. Za međunarodnu zajednicu je važno da potezi političkih aktera ne dovedu do toga da se pregovori iz statusa zamrznutog konflikta vrate na polazne tačke pre Briselskog sporazuma i na taj način čitav region gurnu u novu krizu.

Ključne tačke srpsko-kosovskog sukoba su sigurno priznavanje Kosova i stvaranje ZSO. Francusko-nemački predlog za prvu nudi takvo rešenje kojim Srbija neće biti ponižena, a za drugu zahteva rešenje koje pruža institucionalnu zaštitu Srbima na Severu Kosova. Ono što je pozitivno za ceo proces pregovora je to što ni jedna strana nije deciderano odbila ovaj predlog, mada ga nije ni prihvatila. Dalje runde pregovora daju mogućnost da se na optimalan način izađe iz trenutne krize jer na severu Kosova nema policije, sudova i drugih institucija koje bi mogle sprečiti buduće sukobe. Mnogi tehnički sporazumi su trenutno u senci postojeće krize, iako bi u mnogome pospešili uslove života u ovom regionu. Kao centralna tema nametnuo se tehnički sporazum u vezi preregistracije vozila jer obe strane nastoje da zauzmu bolje pozicije pre nastavka pregovora. U ovom trenutku izlišno je očekivati da dođe do novih sporazuma Beograda i Prištine dokle god postoji permanentna opasnost od sukoba, a novi izbori na Kosovu bi samo uzaludno potrošili vreme i odložili približavanje rešenju.

Svime navedenim postaje primetan obrazac reakcija svih zainteresovanih strana u procesu normalizacije odnosa Beograda i Prištine:

- Zapad, predvođen EU i SAD, želi stabilizaciju Zapadnog Balkana već dugi niz godina, a situacija u Ukrajini i često pozivanje Ruske strane na presedane u međunarodnom pravu u odnosu na Srbiju je ponovo kosovski status dovelo u prvi plan.
- Srbija, kao što je i navedeno, želi da zauzme što bolje pozicije u procesu normalizacije odnosa sa Kosovom i izbegne formalno priznavanje nezavisnosti.
- Kosovo, u konkretnom slučaju predvođeno g. Kurtijem, ohrabrena kritikama sa zapada na račun zvaničnog Beograda zbog neuvođenja sankcija Rusiji i neusklađivanja sa spoljnom i bezbednosnom politikom EU, želi da se približi međusobnom priznanju, nezavisno od nastojanja EU i Vašingtona da se izbegne pogoršanje odnosa Srbije i Kosova.